

DOI: <https://doi.org/10.28925/1609-8595.2023.1.8>

УДК 378.091.59

Олена Гулько

ORCID iD 0000-0002-7924-4141

аспірант Інституту вищої освіти НАПН України,
викладач кафедри педагогіки,
психології та фахових методик,
Барський гуманітарно-педагогічний коледж
імені Михайла Грушевського,
майдан Грушевського, 1, 23000 Бар, Україна,
gulkolena@ukr.net

Ольга Ярошенко

ORCID iD 0000-0003-1555-0526

доктор педагогічних наук, професор,
академік НАПН України,
головний науковий співробітник
відділу взаємодії вищої освіти та ринку праці,
Інститут вищої освіти НАПН України,
вул. Бастіонна 9, 01014 Київ, Україна,
yaroshenko_o@ukr.net

ВПЛИВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ НА РОЗВИТОК ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ: СУДЖЕННЯ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ

Стаття присвячена аналізу результатів опитування науково-педагогічних працівників 23 вітчизняних закладів вищої освіти з метою виявлення суджень науково-педагогічних працівників про діяльність органів студентського самоврядування та її вплив на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Наголошено на актуальності обраного предмета дослідження, детермінованій вагомих впливом студентського самоврядування на різні аспекти життєдіяльності студентської молоді в закладі вищої освіти. Розкрито міру поінформованості науково-педагогічних працівників вітчизняних закладів вищої освіти щодо діяльності органів студентського самоврядування і їхні судження про лідерські якості здобувачів вищої освіти на підставі проведеного опитування 104 респондентів. Авторська анкета складалась із трьох блоків запитань. Перший блок дав змогу зібрати відомості про респондентів. За допомогою другого блоку визначено обізнаність науково-педагогічних працівників з діяльністю органів студентського самоврядування, третього – з'ясовано оцінку науково-педагогічними працівниками впливу органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Для перевірки внутрішньої узгодженості опитувальника проведено обчислення коефіцієнта надійності α -Кронбаха.

На підставі суджень респондентів встановлено, що представники викладацької спільноти різною мірою обізнані з діяльністю органів студентського самоврядування в закладі вищої освіти за їхнім місцем роботи та методами діяльності студентського самоврядування. Більше половини опитаних науково-педагогічних працівників вважають істотним вплив органів студентського самоврядування на організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти і розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти.

Наведено конструктивні судження респондентів щодо удосконалення діяльності студентського самоврядування задля успішного розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: анкетування; заклад вищої освіти; здобувачі вищої освіти; лідерство; лідерські якості; науково-педагогічні працівники; розвиток, студентське самоврядування; судження.

ВСТУП

Соціальні та економічні виклики ставлять перед вищою освітою низку ключових завдань, і серед них – розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Як свідчить практика, лідерські якості розвиваються під впливом різних чинників, вагому роль відіграє студентське самоврядування. В умовах інституційної автономії, керуючись статтею 40 Закону України «Про вищу освіту» (2014), в університетах створюються і функціонують органи студентського самоврядування, які можуть мати різноманітні форми (парламент, сенат, старостат, студентський ректорат, студентські деканати, студентські ради тощо). Як відзначено в Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки (2022), «більшого впливу на життя учасників освітнього процесу набули органи студентського самоврядування, які в багатьох закладах вищої освіти стали реальними представниками інтересів здобувачів освіти та учасниками процесів забезпечення якості вищої освіти» (с. 14–15). Саме тому ставлення науково-педагогічних працівників до діяльності студентського самоврядування, розуміння його впливу на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти є не другорядними питаннями, а науково і практично значущими.

У працях вітчизняних і зарубіжних дослідників феномен лідерства як управлінської категорії репрезентовано в працях С. Калашнікової (2010), Р. Сторожева (2022), А. Прочан (2022) та інших. Лідерські якості особистості і чинники впливу на їхній розвиток схарактеризовано І. Івановою (2009), І. Грищенко (2016), Ю. Михальчук (2017) та іншими вітчизняними дослідниками. Серед наукових праць можна виокремити групу досліджень, присвячених формуванню лідерської компетентності й розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти (С. Нестуля, 2019; І. Костира, 2018; Ю. Кращенко, 2012; В. Карманенко, 2019; В. Мороз, 2015 та інші). Зарубіжні автори О. Olanrewaju & V. Okorie (2019), P. Stoltz (2015), M. Nedovic (2014) та інші акцентують увагу на важливості формування і розвитку лідерських якостей особистості. Вартими уваги є зарубіжні дослідження, присвячені розвитку лідерських якостей студентської молоді в освітньому середовищі закладу вищої освіти, становленню студентського лідерства: А. Hilliard (2010), J. Kouzes & V. Posner (2018), M. Caceres-Reche (2021), L. Lyons (2020) та інші.

Результати аналізу праць вітчизняних і зарубіжних дослідників вказують на вагому роль студентського самоврядування в забезпеченні якості вищої освіти, а також на необхідність постійного діалогу між студентським самоврядуванням закладу вищої освіти та науково-педагогічними працівниками, у якому думка кожної сторони має однакове значення і право бути почутою. Автори статті «Student Leadership at the University: An Explanatory Model Education Sciences» (Cáceres-Reche et al., 2021) презентують студентське лідерство в університетських установах як «інституційне лідерство, яке здійснюється через потрійний технічний, трансформаційний та інтерпретаційний процес... Університети як інституції та контексти соціальної взаємодії стають ідеальним місцем для того, щоб висловити думку та представити думку студентів представникам керівних органів».

Однак серед наукових публікацій ми не виявили праць, які б розкривали роль та участь науково-педагогічних працівників у діяльності органів студентського самоврядування. Яким чином пов'язана діяльність викладачів і студентського самоврядування, наскільки викладачі обізнані та як впливають на діяльність органів студентського самоврядування – ці питання не були предметом наукових досліджень.

Мета статті – з'ясувати судження науково-педагогічних працівників про діяльність та вплив органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У дослідженні використані методи анкетування, аналізу, індукції.

Щоб з'ясувати, якою мірою науково-педагогічні працівники вітчизняних закладів вищої освіти поінформовані про діяльність та вплив органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти та чи переймаються діяльністю органів студентського самоврядування, у вересні – жовтні 2022 р. було проведено опитування за авторською анкетою, розглянутою та схваленою відділом інтеграції вищої освіти і науки Інституту вищої освіти НАПН України.

Анкета складається з трьох блоків запитань. Перший блок запитань дав змогу зібрати відомості про респондентів. За допомогою другого блоку визначено обізнаність науково-педагогічних працівників з діяльністю органів студентського самоврядування, третього – з'ясовано оцінку науково-педагогічними працівниками впливу органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Для перевірки внутрішньої узгодженості опитувальника проведено обчислення коефіцієнта надійності α -Кронбаха.

Участь в опитуванні взяли представники 23 заклади вищої освіти із 12 областей України та м. Києва, серед них: державних – 21, комунальних – 2. Можливістю надати свою відповідь скористались 104 науково-педагогічних працівники, з них 80,8% осіб жіночої статі і 19,2% – чоловічої.

Дані опитування засвідчують, що 93,3% опитаних відповідно до посадових обов'язків є викладачами/дослідниками, а 6,7% – управлінцями в закладах вищої освіти. Наявність у респондентів вченого звання ілюструє рис. 1. Як бачимо, значна частина респондентів має достатній стаж наукової і педагогічної діяльності.

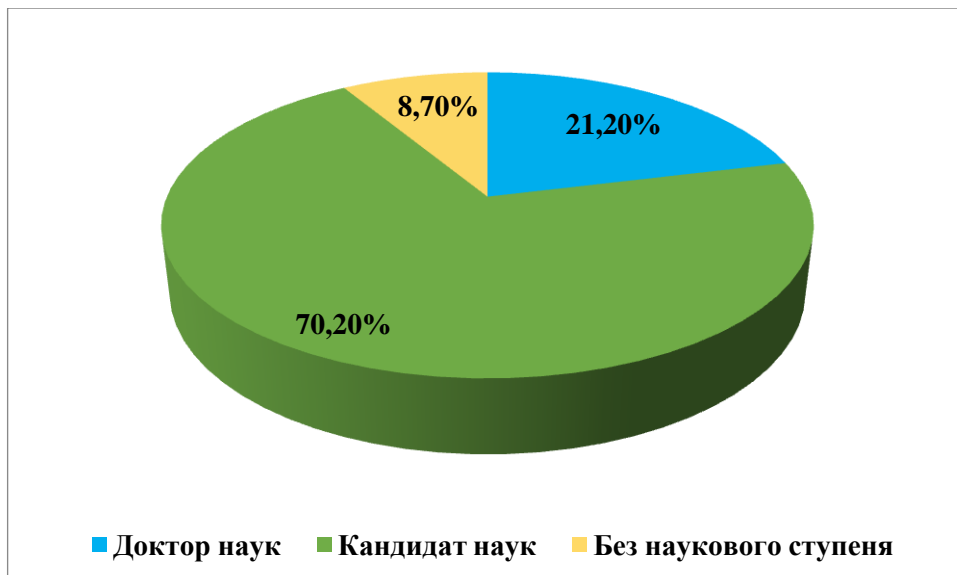

Рисунок 1. Наявність наукового ступеня в респондентів
Складено автором самостійно

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Діяльність органів студентського самоврядування сьогодні затребувана і важлива у вітчизняній освітній практиці, оскільки покликана здійснювати безпосередній вплив на управління закладом вищої освіти, регулювати низку питань, пов'язаних з організацією навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів (Закон України «Про вищу освіту», 2014). На інтерес науково-педагогічних працівників до діяльності студентського самоврядування вказують відповіді респондентів на перше запитання анкети: «Зазначте, який інтерес Ви проявляєте до діяльності органів студентського самоврядування» (рис. 2).

Рисунок 2. **Інтерес респондентів до діяльності органів студентського самоврядування**

Складено автором самостійно

Як бачимо, 40,4% опитаних науково-педагогічних працівників у міру посадових обов'язків цікавляться діяльністю органів студентського самоврядування і співпрацюють із його членами. Дещо нижчим (21,2%) є відсоток викладачів, які інколи цікавляться діяльністю органів студентського самоврядування, що частіше відбувається через інформацію, розміщену на сайті закладу вищої освіти. Вартим уваги, на наш погляд, є той факт, що 17,3% науково-педагогічних працівників постійно цікавляться діяльністю органів студентського самоврядування й активно співпрацюють із його членами. Частка тих, хто не цікавиться діяльністю органів студентського самоврядування, була незначною (2,9%).

Аналізуючи відповіді науково-педагогічних працівників на питання 2 анкети («Що Вам відомо про діяльність студентського самоврядування у Вашому закладі?»), ми отримали такі результати. Майже третина опитаних науково-педагогічних працівників (29,8%) відмічають активність студентського самоврядування у вирішенні питань, пов'язаних із організацією дозвілля і побуту здобувачів освіти у

позанавчальний час та захистом їхніх прав. 18,3% респондентів знають про наявність органів студентського самоврядування в закладі вищої освіти, його склад та структуру, функції, повноваження; тоді як 9,6% науково-педагогічних працівників лише відомо наявність органів студентського самоврядування в закладі вищої освіти. Активно діяльність студентського самоврядування на всіх його рівнях вважають 8,7 % опитаних. По 6,7% респондентів відзначають активну участь членів студентського самоврядування в засіданнях вченої ради, роботі приймальної і стипендіальної комісії, інших органів управління й акцентують увагу на активній цілеспрямованій командній діяльності членів студентського самоврядування, спрямованій на особистісний розвиток студентів, становлення їх як соціально активних громадян, розвиток особистісних та лідерських якостей здобувачів вищої освіти. 4,8% опитаних науково-педагогічних працівників знайомі із діяльністю органів студентського самоврядування через систематичне її висвітлення в соціальних мережах та на сайті закладу вищої освіти. Але лише 2,9% респондентів вважають, що члени студентського самоврядування активно впливають на організацію освітнього процесу та наукову діяльність здобувачів вищої освіти, беруть участь у перегляді освітньо-професійної програми; здійснюють ефективну співпрацю з адміністрацією закладу вищої освіти, науково-педагогічними працівниками та здобувачами освіти.

Свої судження щодо найбільш значущих складових діяльності студентського самоврядування науково-педагогічні працівники розкрили, відповідаючи на третє запитання анкети («Що в діяльності студентського самоврядування, на Вашу думку, є найбільш значущим?») (рис. 3).

Рисунок 3. Значущі складники діяльності студентського самоврядування за оцінкою респондентів

Складено автором самостійно

Серед значущих складових у діяльності студентського самоврядування, на думку науково-педагогічних працівників, лідирує діяльність студентського самоврядування із захисту прав й інтересів, задоволення потреб здобувачів освіти (68 відповідей). Зазначене судження доводить, що студентське самоврядування вибудовує свою

діяльність у більшості закладів вищої освіти відповідно до основної мети, визначеної Законом України «Про вищу освіту» (2014). Більше половини респондентів (57 осіб) вважають, що важливим у діяльності органів студентського самоврядування є уміння студентів будувати взаємодію з усіма учасниками освітнього процесу (адміністрацією, викладачами і студентами). Значна частина опитаних (44 особи) переконані в тому, що найважливішою є злагодженість командної роботи членів студентського самоврядування на всіх його рівнях; 39 науково-педагогічних працівників переконані, що в діяльності органів студентського самоврядування найважливішим є відчуття здобувачами вищої освіти підтримки та можливість отримати допомогу й розуміння від членів студентського самоврядування, що є особливо важливим для студентів першого року навчання та здобувачів вищої освіти, які належать до соціально незахищених верств населення. 29 респондентів вважають, що для ефективної діяльності органів студентського самоврядування вагомими є наявність студентів, лідерські якості яких гідні наслідування, та організація і проведення членами студентського самоврядування різноманітних заходів.

На рис. 4 відображено результати оцінювання респондентами діяльності органів студентського самоврядування під час відповіді на запитання 4 анкети («Оцініть за п'ятибальною шкалою діяльність органів студентського самоврядування у Вашому закладі вищої освіти, де 5 – найвища оцінка, а 1 – найнижча»).

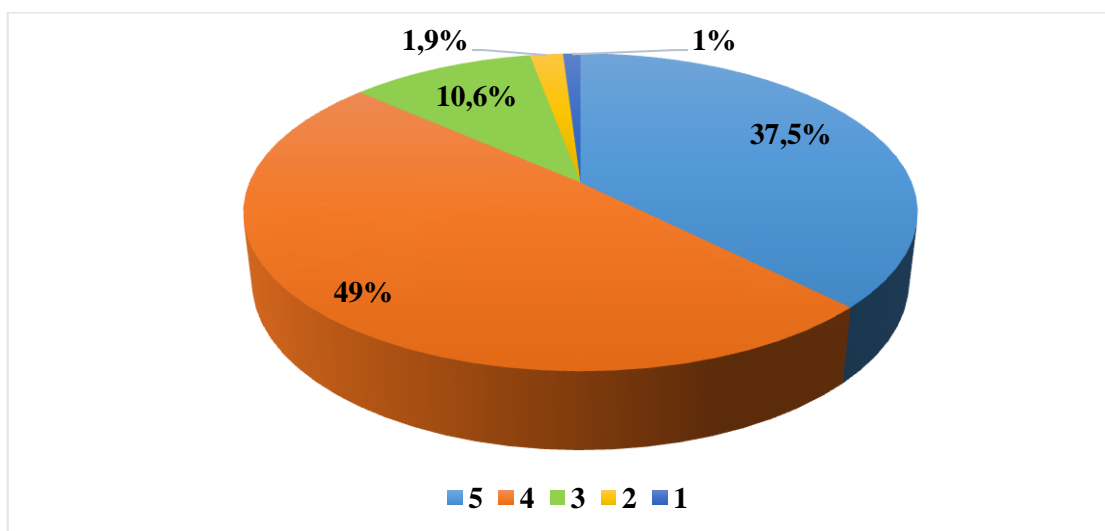

Рисунок 4. Оцінка респондентами діяльності органів студентського самоврядування

Складено автором самостійно

З діаграми бачимо, що найбільша кількість викладачів (49%) оцінили діяльність органів студентського самоврядування у закладі вищої освіти чотирма балами. Значний відсоток респондентів (37,5%) виставили оцінку п'ять балів. Одержані відповіді дозволяють вважати, що переважна більшість науково-педагогічних працівників високо оцінюють діяльність органів студентського самоврядування, оскільки 86,5% респондентів вказали дві найвищі оцінки.

Порівняно з доволі високою оцінкою діяльності органу студентського самоврядування респонденти поставили досить низьку оцінку діяльності студентського

активу закладів вищої освіти, що вказує на необхідність оптимізації діяльності органів студентського самоврядування в закладах вищої освіти та пошуку більш ефективних форм та методів діяльності студентського активу.

Відповіді науково-педагогічних працівників на питання 5 анкети («Чи помічаєте Ви перешкоди для розвитку й активної діяльності органів студентського самоврядування у Вашому закладі вищої освіти?») виявились неочікувано оптимістичними – переважна більшість викладачів (92,4%) не помічають перешкод для розвитку та активної діяльності органів студентського самоврядування у їхніх закладах вищої освіти.

Однією з важливих функцій у діяльності органів студентського самоврядування є участь в організації освітнього процесу в закладах вищої освіти. З метою вивчення впливу органів студентського самоврядування закладів вищої освіти на означений процес до анкети було включено питання 7: «Визначте міру впливу діяльності органів студентського самоврядування на організацію освітнього процесу у Вашому закладі вищої освіти». Результати представлені в табл. 1.

Таблиця 1

Судження науково-педагогічних працівників про вплив діяльності органів студентського самоврядування на організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти

Міра впливу	Осіб	%
істотна	56	53,8
неістотна	20	19,2
індиферентна	8	7,7
негативна	0	0
вагають оцінити	20	19,2

Складено авторами самостійно

З представлених у таблиці даних, найбільша кількість опитаних науково-педагогічних працівників вважають міру впливу діяльності органів студентського самоврядування на організацію освітнього процесу у закладі вищої освіти істотною. Водночас по 19,2% опитаних вважають цей вплив неістотним або не готові його оцінити. Вагомим, з нашої точки зору, є той факт, що жоден із науково-педагогічних працівників не вказав на негативний вплив органів студентського самоврядування на освітній процес у закладі вищої освіти.

Судження науково-педагогічних працівників про вплив діяльності органів студентського самоврядування на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти були з'ясовані на підставі їхніх відповідей на запитання 8 анкети («Якою мірою студентське самоврядування у Вашому закладі вищої освіти впливає на формування лідерських якостей здобувачів вищої освіти?»).

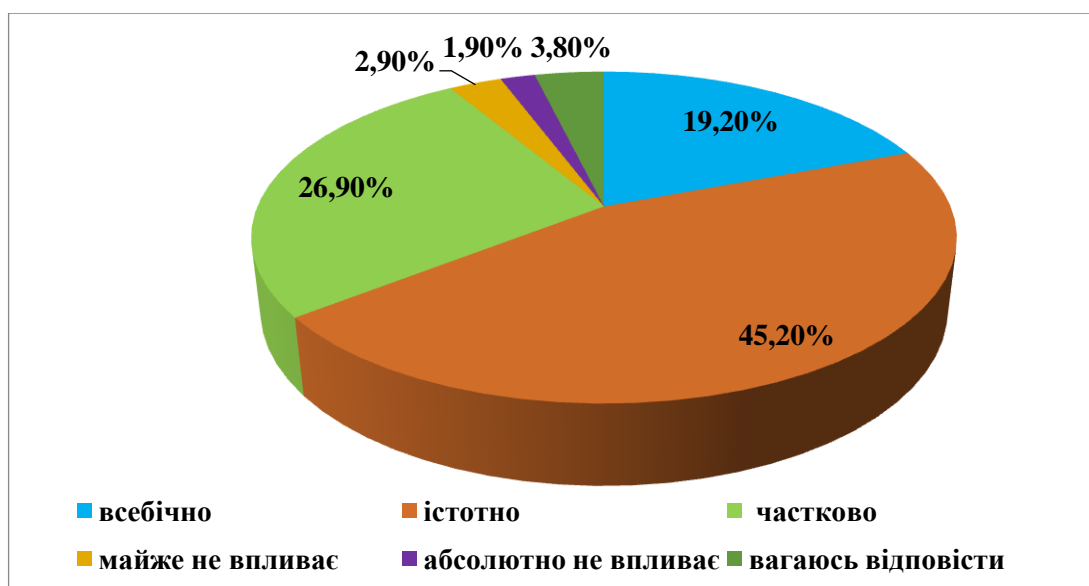

Рисунок 5. Міра впливу органів студентського самоврядування на формування лідерських якостей здобувачів вищої освіти
Складено автором самостійно

Переважає більшість науково-педагогічних працівників (91,3%) вважають, що участь здобувачів вищої освіти в діяльності органів студентського самоврядування позитивно впливає на розвиток їхніх лідерських якостей. Зокрема, 45,2% респондентів вважають цей вплив істотним, 26,9% – частковим, а 19,2% переконані, що означений вплив є всебічним.

У дослідженні ми розглядаємо лідерські якості здобувачів вищої освіти як ключову складову особистості майбутнього фахівця. Окресливши на підставі аналізу наукових праць перелік ключових якостей, запропонували респондентам ранжувати їх за значущістю для майбутньої професійної діяльності випускників їхніх закладів вищої освіти (питання 9 анкети). Одержані результати опитування вказують на вісім лідируючих якостей. Перше рангове посіла готовність до саморозвитку (34,6%), друге – уміння працювати в команді (25%), третє – стратегічне бачення майбутнього (23,1%), четверте – особистісні цінності (21,1%), п'яте – відкритість до ідей, продукованих членами команди (18,3%), шосте – креативність (17,3%), сьоме (по 15,4%) було за дослідницькими якостями, інноваційністю та емоційним інтелектом.

Щоб дізнатись про судження науково-педагогічних працівників стосовно методів розвитку лідерських якостей, респондентам необхідно було із запропонованих методів обрати 2–3, які, на їх думку, є найсприятливішими для розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти (рис. 6).

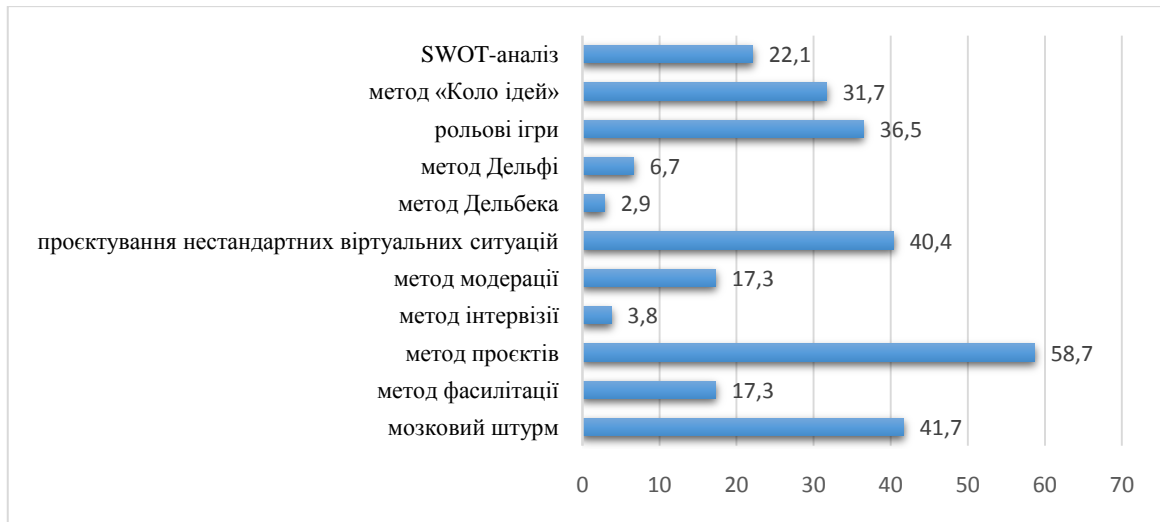

Рисунок 6. Думка респондентів про методи, найсприятливіші для розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти
Складено автором самостійно

Дані, представлені на рис. 6, вказують, що найбільш результативними методами розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти, на думку науково-педагогічних працівників, є: метод проєктів (58,7%), мозковий штурм (41,7%) та проектування нестандартних віртуальних ситуацій (40,4%). Також респонденти вважають, що результативними у розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти можуть бути: рольові ігри (36,5%), метод «Коло ідей» (31,7%) та SWOT-аналіз (22,1%). Ми цілком підтримуємо висловлену респондентами думку, оскільки, за попередніми нашими дослідженнями, вказані методи не лише сприяють розвитку критичного та логічного мислення здобувачів вищої освіти, а й навчають студентів працювати у команді, проявляти ініціативність, відповідальність, організованість, креативність, вміння прораховувати кроки наперед, розвивають комунікативні здібності тощо.

Формулюючи останнє відкрите запитання анкети («Опишіть власне бачення модернізації діяльності студентського самоврядування у Вашому закладі вищої освіти»), ми мали намір дізнатись про особисте бачення науково-педагогічними працівниками шляхів модернізації діяльності студентського самоврядування. Проаналізувавши надані ними відповіді, визначили, що значну частину викладачів (20,2%) абсолютно влаштовує діюча в закладі вищої освіти модель студентського самоврядування. На їхню думку, вона є найефективнішою на даний момент і надає студентському самоврядуванню можливість розвивається на високому рівні. Також 10,6% науково-педагогічних працівників звернули увагу на важливість обрання до органів студентського самоврядування студентів, які володіють набором необхідних навичок та лідерських якостей (самостійність, креативність, активність, вміння працювати в команді, готовність до саморозвитку, відкритість до новацій тощо), створення лідерських лабораторій.

На думку 9,6% представників академічної спільноти, діяльність органів студентського самоврядування в закладі вищої освіти має бути спрямована на встановлення контакту й довіри між здобувачами освіти та членами студентського самоврядування, створення студентських гуртків, проведення круглих столів, роботу із невстигаючими студентами, використання неформальних підходів до організації й проведення заходів, спрямованих на виховання духовності та культури здобувачів як

сприятливих чинників налагодження ефективної комунікації в системі «студент – студент».

Однакова кількість відповідей (5,75%) була в таких пропозицій: активніше залучати студентів до прийняття рішень щодо організації освітнього процесу через ініціативність членів студентського самоврядування в організації наукової діяльності, взаємодію і діалог із адміністрацією, науково-педагогічними працівниками, шляхом активної участі в засіданнях різного рівня і створення змішаних форм взаємодії в системі «викладач – студент»; посилити роботу членів студентського самоврядування зі студентами-першокурсниками, використовуючи тьюторські системи наставництва з боку студентів старших курсів. 4,8% опитаних науково-педагогічних працівників висловили конструктивну, з нашої точки зору, думку, що органам студентського самоврядування необхідно: налагодити взаємодію зі студентами інших закладів вищої освіти в Україні та за кордоном, яка б передбачала обмін досвідом та спільну участь у молодіжних проектах; проявляти більше активності під час організації освітнього процесу в онлайн-форматі шляхом використання інноваційних підходів та соціальних мереж.

Нашу увагу привернули судження науково-педагогічних працівників щодо необхідності зменшувати вплив адміністрації закладів вищої освіти на діяльність органів самоврядування; використовувати заохочення та мотивацію членів студентського самоврядування (премії, рейтингові бали до стипендії, тощо); сприяти розширенню кола повноважень членів органів студентського самоврядування й здійснити удосконалення механізмів державного регулювання діяльності органів студентського самоврядування; звернути увагу на забезпечення органів студентського самоврядування необхідним фінансуванням, приміщенням, обладнанням і технікою. Науково-педагогічні працівники також відзначили важливість посилення діяльності органів студентського самоврядування щодо пропагування і дотримання принципів академічної доброчесності в закладах вищої освіти усіма учасниками освітнього процесу – 2,9%.

За результатами опитування респондентів було проведено обчислення коефіцієнта надійності α -Кронбаха.

Таблиця 2

Обчислення коефіцієнта надійності α -Кронбаха за результатами опитування респондентів

Джерело варіації	SS	df	MS	F	P-value	F crit
Рядки	10734,32425	103	104,2167403	18,41423377	3,2684E-210	1,249071101
Стовпці	4181,694979	17	245,9820576	43,4629897	1,3537E-120	1,628606771
Помилка	9909,916132	1751	5,659575176			
Всього	24825,93536	1871				
Альфа Кронбаха =	0,945694184					

Складено автором самостійно

Обчислений коефіцієнт надійності Кронбаха $\alpha = 0,94$ більший за нижню межу допустимих значень рівню 0,7. Це вказує на високу якість та надійність опитувальника, а внутрішня узгодженість проведеного опитування є прийнятною.

ВИСНОВКИ

Результати дослідження дозволили з'ясувати судження науково-педагогічних працівників про роль студентського самоврядування у розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти, виявити в них спільне та представити узагальнену думку:

- органи студентського самоврядування найбільшу увагу приділяють вирішенню питань, пов'язаних із задоволенням потреб здобувачів освіти у організації дозвілля і побуту, захисті їхніх прав й інтересів;
- важливою складовою діяльності органів студентського самоврядування є уміння студентів будувати ефективну комунікацію з усіма учасниками освітнього процесу: адміністрацією, викладачами, студентами;
- найважливішою рисою студентського самоврядування є злагодженість командної роботи членів студентського самоврядування на всіх його рівнях, оскільки це допомагає швидше й ефективніше досягти поставленої мети: створити умов для самореалізації студентської молоді та формування лідерських якостей, необхідних для майбутньої професійної самореалізації здобувачів вищої освіти;
- ключовими лідерськими якостями, необхідними для успішної професійної самореалізації здобувачів вищої освіти, науково-педагогічні працівники вважають (подано у порядку важливості): готовність до саморозвитку; уміння працювати в команді; стратегічне бачення майбутнього; особистісні цінності; відкритість до ідей, продукованих членами команди; креативність; дослідницькі якості та інноваційність; емоційний інтелект.

Проведене дослідження показало, що представники наукової спільноти в переважній більшості добре обізнані із діяльністю органів студентського самоврядування у закладах вищої освіти, у яких вони працюють. Більше половини опитаних науково-педагогічних працівників вважають істотним вплив органів студентського самоврядування на організацію освітнього процесу в закладі вищої освіти.

Незважаючи на загалом високу поінформованість науково-педагогічних працівників про діяльність органів студентського самоврядування, вони недооцінюють його вплив на розвиток лідерських якостей здобувачів вищої освіти. Непрямим свідченням цього факту вважаємо те, що конструктивні пропозиції щодо модернізації діяльності органів студентського самоврядування запропонувала лише четверта частина респондентів.

На підставі зроблених висновків вважаємо за доцільне рекомендувати:

- закладам вищої освіти до Положень про рейтингове оцінювання діяльності НПП (розділ «Організаційна робота») включити показник «Співпраця із органами студентського самоврядування»; перед студентами під час навчання за програмою академічної мобільності одним із завдань ставити вивчення досвіду діяльності студентського самоврядування; практикувати на перших курсах спільне наставництво викладача і представника студентського самоврядування;
- науково-педагогічним працівникам ефективно співпрацювати із органами студентського самоврядування: брати участь у заходах, організованих органами студентського самоврядування, ініціювати проведення спільних наукових конференцій, семінарів, круглих столів, залучати здобувачів вищої освіти до розроблення і перегляду освітньо-професійних програм.

•органам студентського самоврядування у період карантинних обмежень та військового стану вибудовувати взаємодію зі студентством та викладачами за допомогою систем Zoom та Google Classroom, соціальних мереж Viber, Facebook, Instagram); ширше використовувати сучасні методи розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти (мозковий штурм, проєктування нестандартних віртуальних ситуацій, рольові ігри, метод «Коло ідей», тренінг, проєкт, квест, марафон, ярмарка, коворкінг, хаб).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у детальному вивченні спроможності запропонованих респондентами способів модернізації діяльності органів студентського самоврядування з метою розвитку лідерських якостей здобувачів вищої освіти.

Список використаної літератури

1. Грищенко І. М. Вплив ситуаційних чинників на формування та розвиток лідерства в системі місцевого самоврядування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 7. С. 118–122.
2. Іванова І. В. Лідерство в культурі педагогічного менеджменту. *Освіта регіону: політологія, психологія, комунікації*. 2009. № 3. URL: <https://social-science.uu.edu.ua/article/167> (дата звернення: 23.02.2023).
3. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/ed20170928#n33> (дата звернення: 15.02.2023).
4. Калашнікова С. Освітня парадигма професіоналізації управління на засадах лідерства. Монографія. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010. 380 с.
5. Карманенко В. В. Педагогічні умови формування лідерських якостей у студентів економічних університетів: дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2019. 247 с.
6. Костира І. В. Формування лідерської позиції майбутніх інженерів у вищих технічних навчальних закладах: дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», Вінниця: Вінницький державний педагогічний університет імені М. Коцюбинського, 2018. 373 с.
7. Кращенко Ю. Виховання лідерських якостей майбутніх учителів у системі студентського самоврядування: дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ: Інститут проблем виховання НАПН України, 2012. 200 с.
8. Михальчук Ю. О. Особливості формування лідерських якостей майбутніх менеджерів як компоненту їх професійної компетентності. *Наукові роботи кафедри психології МEGУ імені академіка Степана Дем'янука*. 2017. URL: <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/2174> (дата звернення: 15.02.2023).
9. Мороз В. П. Організаційно-педагогічні умови формування лідерських якостей студентів вищих навчальних закладів у процесі діяльності органів студентського самоврядування: дис... канд. пед. наук: 13.00.07. Старобільськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2015. 305 с.
10. Нестуля С. І. Дидактичні засади формування лідерської компетентності майбутніх бакалаврів з менеджменту в освітньому середовищі університету : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.09. Полтава: Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, 2019. 700 с.
11. Прочан А. О. Значущість лідерських якостей менеджера як запорука позитивних змін на підприємстві. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2022. № 32. С. 31–36. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.6366548>
12. Сторожев Р. І. Механізми забезпечення розвитку лідерства в публічно-управлінській діяльності: дис. ... д-ра наук з державного управління: 25.00.02. Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2022. 455 с.
13. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. 2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 15.02.2023).
14. Cáceres-Reche M. P.; López-Gómez M.; Sadio-Ramos F. J.; Berral-Ortiz B.; Martínez-Domingo J. A. Student Leadership at the University: An Explanatory Model. *Education Sciences*. 2021. Vol. 11. № 11. P. 703. DOI: <https://doi.org/10.3390/educsci11110703>
15. Hilliard A. T. Student Leadership At The University. *Journal of College Teaching & Learning (TLC)*. 2010. № 7 (2). DOI: <https://doi.org/10.19030/tlc.v7i2.93>
16. Kouzes J. M., Posner B. Z. The Student Leadership Challenge: Five Practices for Becoming an Exemplary Leader. New York: John Wiley & Sons, 2018. 336 p.

17. Lyons L., Brasof M., & Baron C. Measuring Mechanisms of Student Voice: Development and Validation of Student Leadership Capacity Building Scales. *AERA Open*. 2020. № 6 (1). DOI: <https://doi.org/10.1177/2332858420902066>
18. Nedovic M. Leadership skills in order to increase employee efficiency. *European Scientific Journal*. 2013. № 4. P. 85–90. DOI: <https://doi.org/10.19044/esj.2013.v9n10p%p>
19. Olanrewaju O. I., & Okorie V. N. Exploring the Qualities of a Good Leader Using Principal Component Analysis. *Journal of Engineering, Project and Production Management*. 2019. № 9 (2). DOI: [10.2478/jepm-2019-0016](https://doi.org/10.2478/jepm-2019-0016)
20. Stoltz P. G. Leadership GRIT™: what new research reveals. *Leader to Leader*. 2015. P. 49–55. DOI: <https://doi.org/10.1002/ltl.20205>

References

- Gryshchenko, I. (2016). Vpliv situacijnih chinnikov na formuvannya ta rozvitok liderstva v sistemi miscevoogo samovryaduvannya [The impact of situational factors on the formation and development of the leadership system of local government]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid*, 7, 118–122.
- Ivanova, I. V. (2009). Liderstvo v kulturi pedagogichnogo menedzhmentu [Leadership in the culture of pedagogical management]. *Education of the region: political science, psychology, communications*, 3. <https://social-science.uu.edu.ua/article/167>
- Zakon Ukrainy «Pro vyshchu osvitu» [Law of Ukraine On Higher Education] (2014). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Kalashnikova, S. (2010). *Osvitnya paradigma profesionalizaciyi upravlinnya na zasadah liderstva Monografiya* [Educational paradigm of professionalization of management on the basis of leadership Monograph]. Boris Grinchenko Kyiv University.
- Karmanenko, V. V. (2019). *Pedagogichni umovi formuvannya liderskih yakостей u studentiv ekonomichnih universitetiv* [Pedagogical circumstances of formation the leadership qualities for students of economic universities]: Candidate's thesis: 13.00.07. Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.
- Kostyrya I. V. (2017). *Formuvannya liderskoyi pozyciyi majbutnih inzheneriv u vishih tehnicnih navchalnih zakladah* [Leadership Stance Forming in Future Engineers at Technical Higher Education Establishments]: Candidate's thesis: 13.00.07. National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»; Vinnitsa State Pedagogic Institute after M. Kotsiubynskiy.
- Krashchenko, Yu. (2012). *Vihovannya liderskih yakостей majbutnih uchiteliv u sistemi studentskogo samovryaduvannya* [Education of leadership qualities of future teachers in the system of student government]: Candidate's thesis: 13.00.07. Institut problem vihovannya NAPN Ukrayini.
- Mikhailchuk, Yu. O. (2017). Osoblivosti formuvannya liderskih yakостей majbutnih menedzheriv yak komponentu yih profesijnoyi kompetentnosti [Peculiarities of the formation of leadership qualities of future managers as a component of their professional competence]. *Scientific works Department of Psychology of Academician Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities*. <https://dspace.megu.edu.ua:8443/jspui/handle/123456789/2174>
- Moroz, V. (2015). *Organizacijno-pedagogichni umovi formuvannya liderskih yakостей studentiv vishih navchalnih zakladiv u procesi diyalnosti organiv studentskogo samovryaduvannya* [Organizational and pedagogical conditions of formation of leadership qualities of students of higher educational institutions in the process of activity of student government bodies]: Candidate's thesis: 13.00.07. Luhansk Taras Shevchenko National University.
- Nestulya, S. (2019). *Didaktichni zasadi formuvannya liderskoyi kompetentnosti majbutnih bakalavriv z menedzhmentu v osvitnomu seredovishi universitetu* [Didactic principles of formation of leadership competence of future bachelors in management in the educational environment of the university]: Doctor's thesis: 13.00.09. Poltava V. G. Korolenko National Pedagogical University
- Prochan, A. O. (2022). Znachushist liderskih yakостей menedzhera yak zaporuka pozitivnih zmin na pidpriyemstvi [The importance of leadership qualities of the manager as a guarantee of positive change in the enterprise]. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 32, 31–36. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6366548>
- Storozhev, R. I. (2022). *Mehanizmi zabezpechennya rozvitku liderstva v publichno-upravlinskij diyalnosti* [Mechanisms for ensuring the development of leadership in public administration] Candidate's thesis: 25.00.02. National University of Civil Defence of Ukraine.
- Strategiya rozvitku vishoyi osviti v Ukrayini na 2022–2032 roki [Strategy for the development of higher education in Ukraine for 2022–2032] (2022). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text>

- Cáceres-Reche M. P.; López-Gómez M.; Sadio-Ramos F. J.; Berral-Ortiz B.; Martínez-Domingo J. A. (2021). Student Leadership at the University: An Explanatory Model. *Education Sciences*, 11 (11), 703. <https://doi.org/10.3390/educsci11110703>
- Hilliard, A. T. (2010). Student Leadership At The University. *Journal of College Teaching & Learning (TLC)*, 7 (2). <https://doi.org/10.19030/tlc.v7i2.93>
- Kouzes, J. M., & Posner, B. Z. (2018). *The Student Leadership Challenge: Five Practices for Becoming an Exemplary Leader*. John Wiley & Sons.
- Lyons, L., Brasof, M., & Baron, C. (2020). Measuring Mechanisms of Student Voice: Development and Validation of Student Leadership Capacity Building Scales. *AERA Open*, 6 (1). <https://doi.org/10.1177/2332858420902066>
- Nedovic, M., Sudaric, Z., & Ivankovic, D. (2013). Leadership skills in order to increase employee efficiency. *European Scientific Journal*, 4, 85–90. <https://doi.org/10.19044/esj.2013.v9n10p%p>
- Olanrewaju, O. I., & Okorie, V. N. (2019). Exploring the Qualities of a Good Leader Using Principal Component Analysis. *Journal of Engineering, Project, and Production Management*, 9 (2). [10.2478/jeppm-2019-0016](https://doi.org/10.2478/jeppm-2019-0016)
- Stoltz, P. G. (2015). Leadership GRIT™: what new research reveals. *Leader to Leader*, 78, 49–55. <https://doi.org/10.1002/ltl.20205>

Стаття надійшла до редакції 27.02.2023

Прийнято до друку 30.03.2023

INFLUENCE OF THE STUDENT SELF-GOVERNMENT ON THE DEVELOPMENT OF LEADERSHIP QUALITIES OF HIGHER EDUCATION SEEKERS: ATTITUDE OF SCIENTIFIC AND TEACHING EMPLOYEES

Olena Hulko

ORCID iD 0000-0002-7924-4141

Postgraduate student of the Institute of Higher Education

of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Teacher of the Department of Pedagogy, Psychology and Methods of Teaching,

Bar Humanitarian and Pedagogical College named after Mykhailo Hrushevskiy,

1 Maidan Hrushevskiy, 23000 Bar, Ukraine, gulkolena@ukr.net

Olha Yaroshenko

ORCID iD 0000-0003-1555-0526

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Academician of the National Academy of Sciences of Ukraine,

Institute of Higher Education of the National Academy of Sciences of Ukraine,

9 Bastionna Str. 01014 Kyiv, Ukraine, yaroshenko_o@ukr.net

The article is devoted to the analysis of the results of the survey conducted with scientific and pedagogical workers of 23 higher education institutions which was aimed at revealing the attitude of scientific and pedagogical workers to student self-government bodies' activity and its influence on the development of higher education students' leadership qualities. Emphasis is placed on the relevance of the chosen research subject, determined by the significant impact of student self-government on various aspects of student life in higher education institutions. The extent to which scientific and pedagogical workers of the higher education institutions are informed about the activities of student self-government bodies and their opinion about the leadership qualities of higher education seekers on the basis of a survey of 104 respondents is revealed. The author's questionnaire consisted of three blocks of questions. The first block made it possible to collect information about the respondents. With the help of the second block, the scientific and pedagogical workers' awareness of the activities of student self-government bodies was revealed, and in the third, the scientific and pedagogical workers' assessment of the influence of student self-government bodies on the development of leadership qualities of higher education students was defined. The α -Cronbach reliability coefficient was calculated in order to check the internal consistency of the questionnaire.

Based on the statements of the respondents, it was proven that the representatives of the teaching community are familiar with the activities of the student self-government bodies in the higher education institutions according to their place of work and the methods of student self-

government. More than half of the surveyed scientific and pedagogical workers consider the influence of student self-government bodies on the organization of the educational process in higher education institutions and the development of leadership qualities of higher education students to be significant.

Constructive judgments of the respondents regarding the improvement of student self-governance activities for the successful development of leadership qualities of higher education students are given.

Key words: attitude; development; higher education institution; higher education students; leadership; leadership qualities; scientific and pedagogical workers; student self-government; survey.